

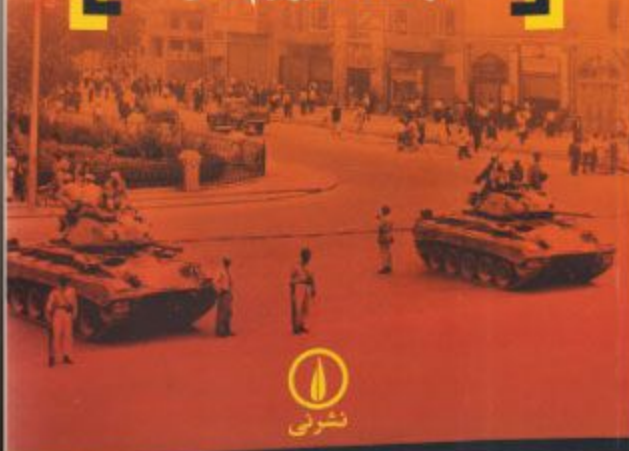
یرواند آبراهامیان

کودتا

۲۸ مرداد. سازمان سیا و ریشه‌های

روابط ایران و امریکا در عصر مدرن

ترجمه محمد ابراهیم فتاحی

کتاب طلا

یرواند آبراهامیان

کودتا

۲۸ مرداد. سازمان سیا و ریشه‌های
روابط ایران و امریکا در عصر مدرن

ترجمه محمد ابراهیم فتاحی

ویراست دوم

نشرنی

سرشناسه: آبراهامیان، پروانده، ۱۹۴۰ - م. Abrahamian, Ervand • عنوان و نام پدیدآور: کودتا ۲۸ مرداد، سازمان سیا و ریشه‌های روابط ایران و آمریکا در عصر مدرن / پروانده آبراهامیان، ترجمه محمدابراهیم فتاحی و ابلیسی • مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۲ • مشخصات ظاهری: ۳۲۸ ص • نوبت چاپ: پنزدهم، ۱۴۰۲ • شابک: 978-964-185-342-8 • وضعیت فهرست‌نویسی: فسیا • یادداشت: عنوان اصلی: The Coup, 1953, The CIA, and The Roots of Modern U.S.-Iranian Relations, 2013 • موضوع: سازمان سیا - تاریخ - قرن ۲۰ م، نفت - ایران - صنعت و تجارت - جنبه‌های سیاسی - تاریخ - قرن ۲۰ م، ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ - کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۲۰، ۱۳۵۷، ایران - روابط خارجی - ایالات متحده، ایالات متحده - روابط خارجی - ایران، ایران - روابط خارجی - انگلستان، انگلستان - روابط خارجی - ایران • شناسه افزوده: فتاحی و ابلیسی، محمدابراهیم، ۱۳۴۵ - • مترجم: رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ک ۹ DSR151۹۱۲ • رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۲۴۰۲۵ • شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۷۲۲۲

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ تومان

روزنامه‌های و مجله‌های وابسته به نشر نی

روزنامه‌های و مجله‌های وابسته به نشر نی

روزنامه‌های و مجله‌های وابسته به نشر نی

روزنامه‌های و مجله‌های وابسته به نشر نی

نشرنی

کودتا

۲۸ مرداد، سازمان سیا و ریشه‌های روابط ایران و آمریکا در عصر مدرن
پروانده آبراهامیان
ویراست دوم

مترجم: محمدابراهیم فتاحی

چاپ پنزدهم: تهران، ۱۴۰۲، ۱۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: باختر • چاپ و صحافی: فراز

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۸۵-۳۴۲-۸

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰

کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۲۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۳۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹، شماره: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreny.com • email: info@nashreny.com • nashreny

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن، کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۹	..... سپاسگزاری
۱۰	..... یادداشت ناشر بر ویراست دوم
۱۱	..... گاهشمار
۱۵	..... فهرست چهره‌های سرشناس
۲۵	..... پیشگفتار
۳۵	..... ۱. ملی شدن صنعت نفت
۳۵	..... ریشه‌ها
۶۴	..... مصدق
۸۵	..... مبارزه برای ملی شدن نفت
۱۰۴	..... اعتصاب نفتی
۱۱۶	..... نخست‌وزیری مصدق
۱۲۵	..... ۲. مذاکرات انگلیس و ایران
۱۲۵	..... کنترل
۱۶۱	..... دیوان لاهه (خرداد- تیر ۱۳۳۰)
۱۶۸	..... مأموریت هریمین (تیرماه ۱۳۳۰)

۱۷۳	.....	مأموریت استوکس (مردادماه ۱۳۳۰)
۱۸۰	.....	مأموریت در سازمان ملل متحد و ایالات متحده امریکا (مهر-آبان ۱۳۳۰)
۱۹۰	.....	مجلس هفدهم
۱۹۸	.....	قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱
۲۱۱	.....	۳. کودتا
۲۱۱	.....	مقدمات کودتا
۲۲۶	.....	فشارهای اقتصادی
۲۳۸	.....	نقشه کودتا
۲۵۴	.....	شورش نافرجام
۲۷۵	.....	پوشش مطبوعاتی
۲۸۳	.....	۴. میراث کودتا
۳۱۱	.....	کتابشناسی
۳۱۵	.....	نمایه
۵۱	.....	فهرست منابع
۵۲	.....	فهرست منابع
۵۳	.....	فهرست منابع
۵۴	.....	فهرست منابع
۵۵	.....	فهرست منابع
۵۶	.....	فهرست منابع
۵۷	.....	فهرست منابع
۵۸	.....	فهرست منابع
۵۹	.....	فهرست منابع
۶۰	.....	فهرست منابع
۶۱	.....	فهرست منابع
۶۲	.....	فهرست منابع
۶۳	.....	فهرست منابع
۶۴	.....	فهرست منابع
۶۵	.....	فهرست منابع
۶۶	.....	فهرست منابع
۶۷	.....	فهرست منابع
۶۸	.....	فهرست منابع
۶۹	.....	فهرست منابع
۷۰	.....	فهرست منابع

سپاسگزاری

کتاب کودتا تازه‌ترین اثر پروفیسور پرواندا آبراهامیان نویسنده سرشناس تاریخ ایران معاصر است که با استفاده از تازه‌ترین اسناد موجود، به موضوع کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و تأثیر آن بر روند روابط ایران و امریکا در عصر مدرن پرداخته است. نویسنده، این کتاب را پیش از انتشار متن انگلیسی آن در اختیارم قرار داد و به هنگام برگردان آن از راهنمایی‌های ایشان بهره برده‌ام. آقای آبراهامیان به‌رغم درگیری‌های کاری و فکری فراوان، همیشه همراه بوده و از هیچ مساعدتی دریغ نکرده است.

ضمناً به هنگام برگردان اثر به‌ویژه در بخش تصحیح برخی موارد از همکاری و مشارکت آقای امیر تیمور عطایی دادوی و خانم دکتر فرناز لطیف و نیز آقای احمد بروجرودی بهره برده‌ام.

محمدابراهیم فتاحی

زمستان ۱۳۹۱

یادداشت ناشر بر ویراست دوم

ناشر ضمن سپاسگزاری از نقد آقای جمشید نجفی بر ترجمه کتاب کودتا در شماره ۱۹۴۷ روزنامه شرق، با مروری مجدد بر کتاب، اشتباهات ترجمه، اغلاط چاپی و نیز مواردی از ایرادهای به جای ایشان به ترجمه را در این نوبت نشر با عنوان ویراست دوم اصلاح کرده است. ضمناً آن‌ها که چاپ اول تا سوم کتاب را در اختیار دارند می‌توانند برای اصلاح متن به سایت نشرنی، ذیل عنوان کتاب مراجعه نمایند.

گاهشمار

— امضای امتیازنامه داری	۱۳۸۰/۱۹۰۱
— فوران نفت در مسجد سلیمان	۱۳۸۷/۱۹۰۸
— تشکیل شرکت نفت انگلیس-پرشیا (APOC)	۱۳۸۸/۱۹۰۹
— تغییر سوخت ناوگان دریایی بریتانیا به نفت	۱۳۹۱/۱۹۱۲
— گشایش پالایشگاه آبادان	
— خرید بخش عمده سهام شرکت APOC از سوی دولت بریتانیا	۱۳۹۳/۱۹۱۴
— لغو امتیازنامه داری	۱۳۱۱/۱۹۳۲
— امضای امتیازنامه جدید	۱۳۱۲/۱۹۳۳
— تغییر نام شرکت نفت به شرکت نفت انگلیس و ایران (AIOC)	۱۳۱۴/۱۹۳۵
— مذاکره استاندارد و کیوم بر سر امتیازنامه	۱۳۲۲/۱۹۴۳
— مذاکرات نفتی شرکت های شل، سینکлер و استاندارد و کیوم در ایران	۱۳۲۳/۱۹۴۴
— نلش روس ها برای رسیدن به امتیازنامه نفتی	
— موافقتنامه نفتی قوام با شوروی	۱۳۲۵/۱۹۴۶
— رد موافقتنامه شوروی از سوی مجلس	۱۳۲۶/۱۹۴۷

- آغاز مذاکره در زمینه قرارداد الحاقی به امتیازنامه ۱۹۳۳
- امضای قرارداد الحاقی از سوی نخست‌وزیر
- پایان دوره مجلس شانزدهم بدون تصویب قرارداد الحاقی
- تحصن مصدق و ۱۹ تن دیگر در باغ کاخ
- تشکیل جبهه ملی
- افتتاح مجلس شانزدهم
- مخالفت کمیسیون نفت مجلس با قرارداد الحاقی
- نخست‌وزیری رزم‌آرا
- آغاز مجدد مذاکرات قرارداد الحاقی از سوی رزم‌آرا
- ترور رزم‌آرا در مسجدشاه تهران
- اعتصاب کارگران صنعت نفت
- نخست‌وزیری مصدق
- تصویب قانون ملی شدن نفت توسط مجلس
- توشیح اجرای قانون ملی شدن نفت توسط شاه
- طرح دعوی بریتانیا علیه ایران در دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه
- دراختیارگرفتن کنترل شرکت نفت از سوی شرکت ملی نفت ایران
- پهلوگیری ناو جنگی HMS موریتیس در آبادان
- جلوگیری از فعالیت تانک‌های نفت‌کش توسط بریتانیا
- مأموریت هریمن در تهران
- مأموریت استوکس در تهران
- حضور مصدق در سازمان ملل متحد
- خروج همه کارکنان انگلیسی شرکت نفت از ایران
- نخست‌وزیری چرچیل
- آغاز ارائه کمک‌های اصل ۴ ترومن به ایران
- جولای ۱۹۴۹ / تیرماه ۱۳۲۸
- آگوست ۱۹۴۹ / مرداد ۱۳۲۸
- اکتبر ۱۹۴۹ / مهرماه ۱۳۲۸
- ژانویه ۱۹۵۰ / بهمن ۱۳۲۸
- ژوئن ۱۹۵۰ / خرداد ۱۳۲۹
- ژوئن ۱۹۵۰ / خرداد ۱۳۲۹
- نوامبر ۱۹۵۰ / آبان ۱۳۲۹
- مارس ۱۹۵۱ / اسفند ۱۳۲۹
- مارس ۱۹۵۱ / فروردین ۱۳۳۰
- آوریل ۱۹۵۱ / اردیبهشت ۱۳۳۰
- می ۱۹۵۱ / اردیبهشت ۱۳۳۰
- ژوئن ۱۹۵۱ / خرداد ۱۳۳۰
- ژوئن ۱۹۵۱ / خرداد ۱۳۳۰
- ژوئن ۱۹۵۱ / تیر ۱۳۳۰
- ژوئن ۱۹۵۱ / تیر ۱۳۳۰
- جولای ۱۹۵۱ / تیر ۱۳۳۰
- آگوست ۱۹۵۱ / مرداد ۱۳۳۰
- اکتبر ۱۹۵۱ / مهر ۱۳۳۰
- اکتبر ۱۹۵۱ / آبان ۱۳۳۰
- نوامبر ۱۹۵۱ / آذر ۱۳۳۰

- رأی اعتماد مجلس به مصدق در پی سومین تغییرات
ایجادشده در کابینه
- درگیری هواداران حزب توده و حزب زحمتکشان
دسامبر ۱۹۵۱ / آذر ۱۳۳۰
- مأموریت بانک بین‌المللی به ایران
ژانویه ۱۹۵۲ / دی ۱۳۳۰
- تعطیلی کنسولگری‌های بریتانیا
— تعطیلی بانک انگلستان
- برده‌برداری از توطئه سوء قصد به مصدق در جراید
— آغاز انتخابات مجلس هفدهم
ژانویه ۱۹۵۲ / بهمن ۱۳۳۰
- ترور نافرجام فاطمی (وزیر امور خارجه) از سوی
فدائیان اسلام
فوریه ۱۹۵۲ / بهمن ۱۳۳۰
- شکست مأموریت بانک بین‌المللی
مارس ۱۹۵۲ / فروردین ۱۳۳۱
- افتتاح مجلس هفدهم
آوریل ۱۹۵۲ / اردیبهشت ۱۳۳۱
- حضور مصدق در دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه
می ۱۹۵۲ / اردیبهشت ۱۳۳۱
- توقیف و ضبط کشتی ایتالیایی رزماری توسط بریتانیا
ژوئن ۱۹۵۲ / خرداد ۱۳۳۱
- درخواست اختیارات ویژه ۶ ماهه از مجلس توسط
مصدق
۱۳ جولای ۱۹۵۲ / ۱۹ تیر ۱۳۳۱
- استعفاي مصدق
۱۶ جولای ۱۹۵۲ / ۲۳ تیر ۱۳۳۱
- قیام ۳۰ تیر
۲۰ جولای ۱۹۵۲ / ۳۰ تیر ۱۳۳۱
- نخست‌وزیری مجدد مصدق
۲۲ جولای ۱۹۵۲ / ۱ مرداد ۱۳۳۱
- ریاست آیت‌الله کاشانی بر مجلس هفدهم
۱۷ آگوست ۱۹۵۲ / ۱۸ مرداد ۱۳۳۱
- قطع روابط دیپلماتیک ایران و بریتانیا
اکتبر ۱۹۵۲ / مهر ۱۳۳۱
- درخواست بریتانیا از شهروندان خود برای ترک ایران
— کاهش مدت زمان نمایندگی مجلس سنا به ۲ سال
اکتبر ۱۹۵۲ / آبان ۱۳۳۱
- مأموریت جدید بانک بین‌المللی
دسامبر ۱۹۵۲ / آذر ۱۳۳۱
- درگیری در مناطق بختیاری
فوریه ۱۹۵۳ / اسفند ۱۳۳۱
- صدور حکم بازداشت سرلشکر زاهدی
— نظاهرات و درگیری هواداران شاه در اطراف منزل
مصدق

- تحسن مصدق در مجلس
 مارس ۱۹۵۳ / اسفند ۱۳۳۱ — نطق ۹۰ دقیقه‌ای مصدق خطاب به ملت
- آوریل ۱۹۵۳ / اردیبهشت ۱۳۳۲ — ترور سرتیپ افشار توس
 — تحسن زاهدی در مجلس
- ۸ جولای ۱۹۵۳ / ۱۸ تیر ۱۳۳۲ — اعلام عدم ارائه کمک به ایران از سوی آیزنهاور
- ۱۴ جولای ۱۹۵۳ / ۲۴ تیر ۱۳۳۲ — استعفای نمایندگان جبهه ملی از نمایندگی مجلس
- ۱۳ آگوست ۱۹۵۳ / ۱۲ مرداد ۱۳۳۲ — برگزاری همه‌پرسی انحلال مجلس
- ۱۵ آگوست ۱۹۵۳ / ۲۵ مرداد ۱۳۳۲ — کودتای نافرجام ۲۵ مرداد
 — فرار شاه به بغداد
- ۱۹ آگوست ۱۹۵۳ / ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ — کودتا
- ۲۱ آگوست ۱۹۵۳ / ۳۰ مرداد ۱۳۳۲ — بازگشت شاه به کشور
- اکتبر ۱۹۵۳ / مهر ۱۳۳۲ — اعطای کمک ۴۵ میلیون دلاری امریکا به ایران
 — تغییر نام شرکت نفت انگلیس و ایران به بریتیش
 پترولیوم (BP)
- نوامبر ۱۹۵۳ / آبان ۱۳۳۲ — آغاز محاکمه مصدق
- دسامبر ۱۹۵۳ / آذر ۱۳۳۲ — سفر نیکسون معاون رئیس‌جمهور امریکا به تهران و
 کشته‌شدن ۳ دانشجو (۱۶ آذر ۱۳۳۲)
- محکوم‌شدن مصدق به ۳ سال زندان
- سپتامبر ۱۹۵۴ / شهریور ۱۳۳۳ — موافقتنامه نفتی تشکیل کنسرسیوم برای کنترل نفت
 ایران

مرور تاریخی بسیار مهم از رویدادی سرخوش‌کننده - نویسنده در این اثر به صورتی عالمانه نشان می‌دهد که کودتای ۲۸ مرداد بیش‌تر در مخالفت سرسختانه آمریکا و انگلیس با کنترل منابع نفتی توسط ایران ریشه داشت تا اجابت دولت ایران با الزامات جنگ سرد.

رشید خالیدی، استاد مطالعات عرب، دانشگاه کلمبیا

کودتای امریکایی، انگلیسی سال ۱۳۳۲، رویدادی اساسی بر تاریخ ایران مدرن است. این بررسی تازه به همراه درکی عمیق و پژوهشی بی‌رقیب، به شکلی مستقل نشان می‌دهد که بررسی‌های پیشین موجود چندان معطش نیستند.

نوام جامسکی، استاد ممتاز دانشگاه ام آی تی (MIT)

یک بررسی ممتاز و خواندنی. آبراهامیان در این اثر از اسنادی کویلتور و سابقاً دست‌نویسی‌شده و آثار جدید برای نشان‌دادن این لحظه بسیار مهم در تاریخ خاورمیانه بهره گرفته است. بنابراین اثری است شایسته طیف وسیعی از خوانندگان.

روی منهد، استاد مطالعات اسلامی، دانشگاه هاروارد

این کتاب در واقع اثری است که از این اسناد مستند تاریخ انتظار می‌رفت. عالمانه، مستحیذ، روشن و موجز. آبراهامیان دانش عمیق خود را بر رویدادهایی متمرکز می‌کند که نایب امروز همچنان بر ذهنیت ایرانیان نسبت به خود و همچنین بقیه نقاط جهان سایه افکنده است.

جان نیسرت، استاد مطالعات خاورمیانه

